

Bukiety zielne święcone w dniu Matki Boskiej Zielnej w Sanockiem

Herbal bouquets blessed on Assumption Day in the Sanok region

ŁUKASZ FITKOWSKI

Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji, Uniwersytet Śląski
ul. Bielska 62, 43-400 Cieszyn
e-mail: fit1988@interia.pl

ABSTRACT: The aim of study was to document the tradition of blessing herbal bouquets on Assumption Day (15th of August) in the Sanok region (SE Poland). Photographs of 119 bouquets were taken and interviews were performed with older inhabitants. On average eight taxa are blessed. The blessed species are similar to the ones blessed in the neighbouring areas. The ten most commonly blessed species are: *Dahlia* sp., *Anethum graveolens*, *Triticum* sp., *Avena sativa*, *Gladiolus* sp., *Tanacetum vulgare*, *Daucus carota* (cultivated form), *Phlox paniculata*, *Malus domestica* and *Eupatorium cannabinum*.

Key words: Assumption Day, Dolinianie, medicinal plants

Wprowadzenie

Polski rok obrzędowy obejmuje wiele różnorodnych zwyczajów i praktyk. Według Jadwigi Klimaszewskiej święcenie bukietów ziół w dniu Matki Boskiej Zielnej 15 sierpnia zalicza się do tzw. obrzędowości agrarnej, która zdecydowanie dominuje na terenach Polski (Klimaszewska 1981).

W licznej literaturze etnograficznej XIX i XX wieku, a przede wszystkim w pracach Oskara Kolberga odnaleźć można wiele informacji na temat składu jak i zastosowania święconych w tym czasie zbóż, ziół i innych roślin uprawnych. Na terenach dawnego powiatu sanockiego i krośnieńskiego, według zapisków święcono w tym dniu następujące zioła i rośliny polne: *koszaniec* (trawa wysoka, czerwono kwitnie), *luczyk*, *przestrach* (ma strączki jak wyka), *ziele św. Wawrzyńca* v. *wawrzyńcowe ziele* (żółto kwitnie w kupce kwiatki), *lebiódka* (w krzakach), *przestęp* (rośnie wysoko, na dachach), *krzyżowa trawa* (białe kwiatki),

wielkie ziele (wysokie jak słoneczniki, ma kwiaty żółte małe), kotki (miękkie badylinki, kudłate), bluszcz (trawa wysoka kwitnie jak ślacz), wrotycz, mięta czarna (pipiryta), mięta kudłata, piołun, paluszki, groch polowy, pszenicy i żyta kilka kłosów, mak, cebula, jabłka, czosnek, maruna, tureckie proso (kitki czerwone), szparagi, boże drzewko, nagietki, konic dziki, bukwica (Kolberg 1974). Część z tych roślin zidentyfikował Łuczaj w swojej pracy o bukietach święconych w kulturowym obszarze etnograficznym Pogórze (Łuczaj 2011a).

W całym polskim roku obrzędowym, a w szczególności w okresie wiosenno-letnim to właśnie rośliny posiadały najistotniejsze znaczenie kultowe. Występują one w świadomości ludowej głównie jako symbole wegetacji, życia, płodności i dostatku, będąc często pierwszymi istotnymi zwiastunami nadchodzących w przyrodzie zmian. Dzięki swoim naturalnym właściwościom leczniczym oraz obrzędowej sakralizacji poświęcone rośliny uzyskiwały w oczach ludności wiejskiej szczególnie istotne znaczenie lecznicze, sakralne, a przez to i apotropaiczne.

Obecny kształt bukietów według informatorów w znacznym stopniu odbiega od tych święconych w okresie przed II wojną światową. W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na znaczenie przypisywane obecnie wykonywanym bukietom zielnym. W znacznej mierze mają one dziś charakter tylko i wyłącznie symboliczny, w porównaniu do tych notowanych jeszcze w literaturze XIX-wiecznej. Mimo to święcenie ziela należy do najwyższych spośród wszystkich przebadanych zwyczajów w wiosenno-letnim cyklu dorocznym.

W roku 2008 Łuczaj rozpoczął akcję fotografowania bukietów święconych na Zielną – wpięrk w Beskidzie Niskim i w Dołach Jasielsko-Sanockich (Łuczaj 2009), potem rozszerzoną na inne części Karpat (Łuczaj 2011a, 2011b) i niż Polski (Łuczaj, inf. ustna). Działania autora tego artykułu wpisują się w ten nieformalny projekt mający na celu dokumentację resztek tej cennej tradycji.

Celem pracy była dokumentacja tradycji święcenia bukietów w ziemi sanockiej. Znaczna część prezentowanych w tym miejscu materiałów pochodzi z badań terenowych prowadzonych na obszarze obecnych powiatów sanockiego i leskiego w terminie od 29 lipca do 10 września 2009. Uzyskane w trakcie wywiadów informacje posłużyły do napisania pracy licencjackiej dotyczącej szerszej tematyki: roślinności w polskiej obrzędowości dorocznej okresu wiosenno letniego. W tym miejscu przedstawione zostaną jedynie dane dotyczące święcenia bukietów ziół w dniu Matki Boskiej Zielnej.

Materialy i metody

Badania wykonano w okolicach Sanoka i Leska, głównie w terenie, którego ludność określana jest jako Dolinianie (2004). Jest to obszar etniczny pogranicza polsko-ukraińskiego. Po akcji Wisła i wysiedleniu znacznej części ludności ukraińskiej większość mieszkańców (jak i badane osoby) jest pochodzenia polskiego lub polsko-ukraińskiego i jest wyznania rzymsko-katolickiego. W tym wypadku jednak wyznanie nie ma większego znaczenia, gdyż, jak pokazał Łuczaj (2009), bukiety zielne na pograniczu polsko-łemkowskim praktycznie nie różnią się składem święconych roślin.

Tradycję święcenia bukietów dokumentowano przy pomocy obserwacji uczestniczącej (udział w święceniu roślin w kościołach w dn. 15.08.2009), fotografowania bukietów oraz wywiadów z mieszkańcami regionu. Znaczna część wywiadów wykonano w sezonie wegetacyjnym, kiedy respondenci mogli w terenie pokazywać jakich roślin używają i jak robią bukiety. Metoda cyfrowej rejestracji bukietów święconych roślin została po raz pierwszy użyta przez Łuczaję w badaniach nad bukietami święconymi w dniu Matki Boskiej Zielnej w Beskidzie Niskim i Dołach Jasielsko-Sanockich (Łuczaj 2009). Jak pisze ten autor: „Możliwie każdy napotkany bukiet dokumentowany był zdjęciem cyfrowym. Większe bukiety, jeśli było wystarczająco dużo czasu, dokumentowałem dwoma zdjęciami. W każdym z kościołów udało

się zrobić zdjęcia prawie wszystkim bukietom, jedynie pojedyncze osoby »umknęły«, na kilka minut przed mszą, kiedy naraz pojawiała się duża ilość wiernych. W miarę możliwości wypytywałem też wiernych o dobór i nazwy roślin”.

W badaniach dzięki przemieszczaniu się samochodem możliwe było dość sprawne i szybkie poruszanie się pomiędzy wybranymi miejscowościami. Zdjęcia wykonywano głównie przy kościołach (przed i po mszy). W miejscowości Mokre zdjęcia wykonano w drodze na kolejną mszę, gdzie zauważono grupki ludzi wracających z kościoła z wiązkami. Prowadzone badania niejednokrotnie wywoływały zainteresowanie uczestników uroczystości – do tego stopnia, że sami ustawiali się do zdjęć z niesionymi przez siebie bukietami. Wykonywanie wielu zdjęć budziło też żywe zainteresowanie księży, którzy często szczegółowo dopytywali się o cel badań.

Wykonano łącznie 119 cyfrowych zdjęć wiązanek ziół prezentowanych przez uczestników obchodów święta Matki Boskiej Zielnej (zob. tabela) w następujących miejscowościach:

1. Czaszyn (przed mszą św. ok. 9:30) – zdjęcia 45 wiązanek,
2. Mokre, w drodze do Niebieszczan (ok. 10:15) – zdjęcia 7 wiązanek,
3. Niebieszczany (przed mszą św. ok. 10:30) – zdjęcia 35 wiązanek,
4. Poraż (po mszy św. ok. 12:00) – zdjęcia 32 wiązanek.

Wyniki

W bukietach zanotowano święcenie 119 taksonów roślin (Tab. 1), średnio 8,2 na bukiet. W skład bukietów wchodziły głównie rozmaite kwiaty, najczęściej występującą rośliną była dalia (79 zdjęć). Z roślin ogrodowych święcono głównie następujące gatunki: mieczyk (forma ogrodowa) (49), floks wiechowaty (38), cynia wytworna (17), aksamitka rozpierzchła (15) i rudbekia (10).

Z roślin dziko rosnących (niektóre są używane jako zioła lecznicze) najczęściej w bukietach występował wrotycz pospolity (46), sadziec konopiasty (27), krwawnik pospolity (20), krwawnica pospolita (16), przymiotno białe (14), szparag lekarski (11), nawłóć kanadyjska i n. późna (11), mięta długolistna (12), dziurawiec zwyczajny (10) i bylica pospolita (10). Z gatunków drzewiastych najczęściej świecono gałązki z owocami jabłoni (30), leszczyny pospolitej (23) i kaliny koralowej (17). Oprócz tego do świeconych wianków dodawano koper ogrodowy (64) i korzenie marchwi. Zioła uprawiane pojawiały się bardzo rzadko - bylica boże drzewko (2) i melisa lekarska (1). Wśród zbóż, najczęściej występowała pszenica zwyczajna (58), owies zwyczajny (52), żyto i jęczmień (25 – traktowane łącznie, jako że były trudne do odróżnienia ze zdjęć).

W trakcie badań jedna z informaterek stwierdziła, że zioła wchodzące w skład bukietu świeconego w dniu Matki Boskiej Zielnej nie są ściśle określone: *Jak idę na łąkę i zbieram po kolei, tam się specjalnie nie zastanawiając co tam zbieram*¹. Niektórzy badani nie potrafili wymienić wszystkich stosowanych w tym celu ziół, z uwagi na to, że - jak sami przyznali – nie pamiętali ich nazw.

Jak zanotowano, dawniej święcono spore ilości ziela. *Kiedyś dawniej robili tak, że chustkę brali, o i tak składali normalną chustkę, żeby związać to ziele, no to był porządny snop!* Porządny snop².

¹ Zapisano w miejscowości: Niebieszczany, ok. Sanoka, Janina Jiwa 73 lata [06.08.2009].

² Zapisano w miejscowości: Bukowsko, ok. Sanoka, Wanda Zabiega, 74 lata, [13.08.2009].

Zanotowano również interesujące miejscowe nazwy na niektóre gatunki roślin wchodzących w skład bukietów: *przestrach*³ – wielosił błękitny, *paluszki Matki Boskiej* czyli wierzbówka kiprzyca⁴, *fartuszki Matki Boskiej* lub *kacze łapki*⁵ jako przywrotnik pospolity⁶.

Kolejną stosowaną w bukietach rośliną były *baranie rogi* – wskazano tutaj na wykę ptasią⁷. Wyżej wymienione rośliny są już jednak dzisiaj prawie nie stosowane jako składnik bukietów. Oprócz niej dawano do wianków w tym dniu *koński ogon* – wskazano na skrzyp olbrzymi⁸, czy tzw. *krówski ogon* – wskazano na nawłóć późną⁹. Bukiety obwiązywano zwykle kolorowymi tasiemkami¹⁰.

Oprócz tego stosowano owoce i warzywa, szczególnie jabłko (30 zdjęć)¹¹. *Jabłko się daje na takiego patyka, żeby sterczało na patyku [...] No owoc jabłka się zjada, no to dla całej rodziny, ćwiartuje się i częstuje się tym święconym jabłkiem całą rodzinę¹². Jabłka, no jak się je ukroi i zje, to mówią, że gardło nie będzie boleć¹³.*

Z wywiadów przeprowadzonych w trakcie badań terenowych z mieszkańcami wybranych miejscowości powiatów sanockiego i leskiego zanotowano, że poświęcone w tym okresie bukiety najczęściej zanoszono do ogródka wkładając pomiędzy główki kapusty: *No to ziele, to jest, my do kapusty zanosili, żeby się duże głowy rodziły do główek, żeby dużymi były¹⁴. [...] Aby głowy dobrze zawijały, były ładne i duże jak to ziele¹⁵.*

Zanotowano również zwyczaj wykorzystywania bukietów ziela w celu okadzania chorych ludzi lub zwierząt¹⁶. Ziola te stosowano również w czasie tzw. *przywału* czyli pojawienia się u krowy obrzmiałego wymienia¹⁷. Stosowano je także jako kadzidło służące do

³ Zapisano w miejscowościach: Bukowsko, ok. Sanoka, Maria Podgórska, 98 lat [13.08.2009], Łukawica, ok. Leska, Bronisława Podkalicka, 67 lat, [08.08.2009], Informatorzy znali nazwę tej rośliny lecz nie potrafiły jej wskazać.

⁴ Zapisano w miejscowościach: Bukowsko, ok. Sanoka Maria Podgórska, 98 lat [13.08.2009], Mrzygłód, ok. Sanoka Osoba anonimowa, kobieta, 67 lat, [04.08.2009], Niebieszczany, ok. Sanoka, Janina Jiwa, 73 lata, [06.08.2009], Strachocina, ok. Sanoka, Bronisława Woźniak, 71 lat, Osoba anonimowa, kobieta, 85 lat, Osoba anonimowa, kobieta, 63 lata, [17.08.2009], Zagórz, ok. Sanoka, Teresa Kułakowska, 54 lata, [02.08.2009], Łukawica, ok. Leska, Bronisława Podkalicka, 67 lat, [08.08.2009].

⁵ Zapisano w miejscowości: Dobra, ok. Sanoka, Anna Dziurdziejewicz, 54 lata [08.09.2009].

⁶ Zapisano w miejscowości: Dobra, ok. Sanoka, Stefania Popiel, 63 lata [08.09.2009].

⁷ Zapisano w miejscowości: Bukowsko, ok. Sanoka, Maria Podgórska, 98 lat [13.08.2009].

⁸ Zapisano w miejscowości: Niebieszczany, ok. Sanoka, Helena Kotlarz, 49 lat [06.08.2009].

⁹ Zapisano w miejscowości: Strachocina, ok. Sanoka, osoba anonimowa, 85 lat [17.08.2009].

¹⁰ Zapisano w miejscowości: Grabownica Starzeńska, ok. Brzozowa, Zbigniew Zajdel, 55 lat [31.07.2009].

¹¹ Zapisano w miejscowościach: Grabownica Starzeńska, ok. Brzozowa, Zbigniew Zajdel, 55 lat [31.07.2009], Bukowsko, ok. Sanoka, Maria Podgórska, lat 98 [13.08.2009]. Bronisława Słyszcz, 91 lat [13.08.2009] Czaszyn, ok. Zagórz, Jan Błażowski, 60 lat [06.08.2009], Anna Wrona, 66 lat [15.08.2009], Dobra, ok. Sanoka, Krystyna Pleban, 67 lat [08.09.2009], Jaćmierz, ok. Zarszyna, Józefa Pełczyńska, 51 lat [30.07.2009], Łodzina, ok. Sanoka, Małgorzata Gruszczyńska, 45 lat [05.09.2009], Mrzygłód, ok. Sanoka, Stanisława Biega, 82 lata [04.08.2009], Niebieszczany, ok. Sanoka, Józef Baran, 35 lat [06.08.2009], Strachocina, ok. Sanoka, Bronisława Woźniak, 71 lat [17.08.2009], Zagórz, ok. Sanoka, Teresa Kułakowska, 54 lata [02.08.2009], Jaworzec, ok. Cisnej, Maria Nieznańska, 50 lat [30.07.2009], Łukawica, ok. Leska, Zofia Orłowska, 67 lat [08.08.2009].

¹² Zapisano w miejscowości: Grabownica Starzeńska, ok. Brzozowa, Zbigniew Zajdel, 55 lat [31.07.2009].

¹³ Zapisano w miejscowości: Niebieszczany, ok. Sanoka, Elżbieta Baran, 81 lat [06.08.2009].

¹⁴ Zapisano w miejscowości: Bukowsko, ok. Sanoka inf. Maria Podgórska, 98 lat [13.08.2009].

¹⁵ Zapisano w miejscowości: Bukowsko, ok. Sanoka inf. Bronisława Słyszcz, 91 lat, Jadwiga Wrzeszcz, 83 lata, Wanda Zabiega 74 lata, [13.08.2009].

¹⁶ Zapisano w miejscowościach: Czaszyn, ok. Zagórz, Anna Wrona 66 lat [15.08.2009], Jaćmierz, ok. Zarszyna Józefa Pełczyńska 51 lat [30.07.2009], Łodzina, ok. Sanoka, Helena Szczepanik 87 lat [05.09.2009], Niebieszczany, ok. Sanoka, Janina Jiwa 73 lata [06.08.2009], Zagórz, ok. Sanoka, Bożena Wyżecińska 70 lat [02.08.2009].

¹⁷ Zapisano w miejscowościach: Mrzygłód, ok. Sanoka, Skalska Helena 72 lata [04.08.2009], Niebieszczany, ok. Sanoka, Janina Jiwa, 73 lata [06.08.2009].

okadzania krów, zaraz po wycieleniu¹⁸. Obecnie powyższe zachowania nie są praktykowane z powodu braku bydła, z którym były pierwotnie związane¹⁹.

Z ziele sporządzano również herbatę, zarówno dla chorych ludzi, jak i zwierząt²⁰. Za pomocą święconych ziół odpędzano burzę i chroniono się przed uderzeniem pioruna. W tym celu palono wiązki ziele w piecu²¹. *No to te bukiety to też wisały tam w kuchni w starych domach, to pamiętam też wisały, i w ciągu roku, jak np. ktoś był chory czy w domu, czy ze zwierząt, to się paliło te zioła, te wianki i to ziele święcone, inne rzeczy tam i te wianki, i ziele też się paliło, jak były burze, no w tej chwili nie zapalisz, bo nie masz pieca kaflowego. Chroni od gradobicia, od wyladowań atmosferycznych, piorunów²².*

Niektóre elementy z bukietów wykorzystywano również do pierwszego siewu. Z kłosów święconych zbóż wykruszano ziarna, które dosypywano następnie do zboża przeznaczonego do pierwszego wysiewu²³. *No to z ziele, co jeszcze, no też powinno się brać pierwsze zboże z ziele do worka pierwszego, dać na wysiew, jak się idzie, pszenica to powinno się do worka z pszenicą. No to też, żeby chroniło go tam od jakiś owadów, chorób może, no. To się kruszy, o, i parę ziarenek, o się puszcza do pierwszego worka, ten pierwszy worek powinien być zawsze z tym ziele pierwszy wysiany. No tak, jak jutro będzie poświęcenie ziarna siewnego po kościołach, no i później się go daje do wysiewu²⁴.*

Kłosami wchodzących w skład tych bukietów święcono również pola. Święcenie ziele w dniu Matki Boskiej Zielnej miało być, według niektórych informatorów, symbolicznym podziękowaniem Bogu za tegoroczne plony. *One były głównie jako dziękczynność opatrności i przyjmowało się je jako ofiara i dziękczynność za zboża, rośliny za plony, w takim kontekście ja to rozumiem²⁵.*

Święcone w tym dniu rośliny wkładano również dawniej umarłemu pod głowę, według niektórych był to znak łączności z Bogiem²⁶. *Jak ktoś umarł, to ziele dawali pod głowę, jak ktoś umarł! Aby złe odchodziło od tego umrzyka, żeby poszedł do nieba! To dawali mu to ziele. Teraz już nie dają żadnego ziele²⁷.*

Ostatecznie bukiety te były spalane w piecu, ponieważ nie mogły zostać skalane jako poświęcone²⁸.

Zdaniem niektórych badanych opisywane zwyczaje związane z bukietami święconymi w dniu Matki Boskiej Zielnej są żywe jeszcze współcześnie. Bukiety te jednak są mniejsze niż dawniej. Mają współcześnie charakter bardziej symboliczny. *To się utrzymuje, no to się utrzymuje, to już nie jest tak jak dawniej, jak kiedyś, bo dawniej to było ziele i było mnóstwo*

¹⁸ Zapisano w miejscowościach: Zagórz, ok. Sanoka, Bożena Wyżezińska 70 lat [02.08.2009], Łukawica, ok. Leska, Bronisława Podkaliczka 67 lat [08.08.2009].

¹⁹ Zapisano w miejscowościach: Niebieszczany, ok. Sanoka, Janina Jiwa 73 lata [06.08.2009], Zagórz, ok. Sanoka, Ryszarda Pach 69 lat [02.08.2009], Łukawica, ok. Leska, Bronisława Podkaliczka 67 lat [08.08.2009].

²⁰ Zapisano w miejscowościach: Jaćmierz, ok. Zarszyna, Józefa Pelczyńska 51 lat [30.07.2009], Łodzina, ok. Sanoka, Helena Szczepanik 87 lat [05.09.2009], Mrzygłód, ok. Sanoka, Skalska Helena 72 lata [04.08.2009], Strachocina, ok. Sanoka, Osoba anonimowa 85 lat [17.08.2009], Zagórz, ok. Sanoka, Teresa Kułakowska, 54 lata [02.08.2009], Jaworzec, ok. Cisnej, Maria Nieznańska 50 lat [30.07.2009].

²¹ Zapisano w miejscowościach: Czaszyn, ok. Zagórz [inf. 40], Łukawica, ok. Leska [inf. 34].

²² Zapisano w miejscowości: Czaszyn, ok. Zagórz, Anna Wrona, 66 lat, [15.08.2009].

²³ Zapisano w miejscowościach: Bukowsko, ok. Sanoka, Jadwiga Wrzeszcz, 83 lata [13.08.2009], Łodzina, ok. Sanoka, Helena Szczepanik, 87 lat, Maria Michałowska 77 lat [05.09.2009].

²⁴ Zapisano w miejscowości: Łodzina, ok. Sanoka, Helena Szczepanik, 87 lat [05.09.2009].

²⁵ Zapisano w miejscowości: Czaszyn, ok. Zagórz, Jan Błażowski, 60 lat, [06.08.2009].

²⁶ Zapisano w miejscowościach: Bukowsko, ok. Sanoka, Maria Podgórska, 98 lat, [13.08.2009].

Mrzygłód, ok. Sanoka, Stanisława Biega, 82 lata, [04.08.2009], Skalska Helena, 72 lata, [04.08.2009], Niebieszczany, ok. Sanoka, Józef Baran, 35 lat, [06.08.2009].

²⁷ Zapisano w miejscowości: Niebieszczany, ok. Sanoka [inf. 25].

²⁸ Zapisano w miejscowościach: Czaszyn, ok. Zagórz, Antoni Błażowski, 78 lat [06.08.2009], Dobra, ok. Sanoka, Weronika Koteńko, 73 lata, [08.09.2009], Jaćmierz, ok. Zarszyna, Józefa Pelczyńska, 51 lat, [30.07.2009], Mrzygłód, ok. Sanoka, osoba anonimowa, kobieta, 67 lat, [04.08.2009].

*warzyw pod spodem, a teraz to tylko kwiatki. I parę kłosów pszenicy, zboża i kwiatki, zboże się utrzymuje, no te kwiaty to już tylko dla ozdoby, no to wszystko co się używało do jedzenia, no do życia codziennego, no*²⁹. Jak stwierdziła inna informatorka – bukiety są mniejsze z powodu dużej odległości od kościoła³⁰. *Roślin już nie daje się dużo, bo to za ciężkie żeby nieść do kościoła, bo dwa kilometry do kościoła. Nie wiem panie, ja mam 84 lata*³¹.

Podziękowania

Pragnę złożyć szczególne podziękowania dr Łukaszowi Łuczajowi za udzielenie niezbędnych rad i wskazówek dotyczących prowadzenia badań, pomocy w wyborze określonego terenu badawczego, a w szczególności za dokonanie oznaczenia roślinności święconej w bukietach w dniu Matki Boskiej Zielnej w wykonanych przeze mnie fotografiach.

Bibliografia

Klimaszewska J 1981. Doroczne obrzędy ludowe. In: Biernacka M, Frankowska M, Paprocka W (ed) Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej, t. 2. – Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, Wrocław, pp. 127-153.

Kolberg O 1974. Sanockie – Krośnieńskie, cz. I, Dzieła Wszystkie, t. 49 [z rękopisów opracowali B. Linette i T. Skulina]. – Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław – Poznań.

Łuczaj Ł 2009. Bukiety święcone w dniu Matki Boskiej Zielnej w Beskidzie Niskim i Dołach Jasielsko-Sanockich. – Płaj 36: 56-65.

Łuczaj Ł 2011a. Herbal bouquets blessed on Assumption Day in south-eastern Poland: freelisting versus photographic inventory. – Ethnobotany Research and Applications 9: 1-26.

Łuczaj Ł 2011b. Changes in Assumption Day Herbal Bouquets in Poland: a nineteenth century study revisited. – Economic Botany 65(1): 66-75.

Ruszel K 2004. Leksykon kultury ludowej w Rzeszowskiem. – Muzeum Etnograficzne w Rzeszowie, Rzeszów.

²⁹ Zapisano w miejscowościach: Bukowsko, ok. Sanoka, Maria Podgórska, 98 lat, [13.08.2009].

³⁰ Zapisano w miejscowości: Bukowsko, ok. Sanoka, Bronisława Kseniak, 84 lata, [13.08.2009].

³¹ Zapisano w miejscowości: Bukowsko, ok. Sanoka, Bronisława Kseniak, 84 lata, [13.08.2009].

Tabela 1. Charakterystyka bukietów w badanych wsiach. The full list of plants blessed in the bouquets.

		Liczba wystąpień (No. of photos)	Czaszyn	Mokre	Niebieszczyzny	Poraż
Nazwa polska (naukowa) Official Polish name	Nazwa łacińska (Latin name)		Liczba sfotografowanych bukietów (No. of bouquets)			
			45	7	35	32
dalia	<i>Dahlia</i> sp.	79	34	5	23	16
koper ogrodowy	<i>Anethum graveolens</i> L.	64	26	6	14	18
pszenica	<i>Triticum</i> sp.	58	24	3	22	9
owies zwyczajny	<i>Avena sativa</i> L.	52	23	3	9	17
mieczyk – formy ogrodowe	<i>Gladiolus</i> sp.	49	21	3	14	11
wrotycz pospolity	<i>Tanacetum vulgare</i> L.	46	25	3	11	7
marchew (korzeń)	<i>Daucus carota</i> L. – korzeń formy uprawnej	38	13	3	13	9
floks wiechowaty	<i>Phlox paniculata</i> L.	38	13	2	13	10
jabłoń domowa	<i>Malus domestica</i> Borkh.	30	16	0	6	8
sadziec konopiasty	<i>Eupatorium cannabinum</i> L.	27	12	3	2	10
żyto i jęczmień	<i>Secale cereale</i> L. & <i>Hordeum vulgare</i> L.	25	11	3	5	6
leszczyna pospolita	<i>Corylus avellana</i> L.	23	13	1	6	3
słonecznik zwyczajny	<i>Helianthus annuus</i> L.	22	9	3	4	6

krwawnik pospolity	<i>Achillea millefolium</i> L.	20	13	4	1	2
Czosnek	<i>Allium sativum</i> L.	19	8	2	5	4
kalina koralowa	<i>Viburnum opulus</i> L.	17	9	1	6	1
cynia wytworna	<i>Zinnia elegans</i> Jacq.	17	5	2	6	4
krwawnica pospolita	<i>Lythrum salicaria</i> L.	16	8	1	7	0
aksamitka rozpierzchła	<i>Tagetes patula</i> L.	15	7	1	3	4
przymiotno białe	<i>Erigeron annuus</i> (L.) Pers.	14	4	0	3	7
mięta długolistna	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson	12	3	1	7	1
szparag lekarski	<i>Asparagus officinalis</i> L.	11	1	0	9	1
nawłóć kanadyjska i n. późna	<i>Solidago canadensis</i> L. & <i>S. gigantea</i> Aiton	11	4	0	6	1
bylica pospolita	<i>Artemisia vulgaris</i> L.	10	3	0	2	5
wilczomlecz obrzeżony	<i>Euphorbia marginata</i> Pursh	10	2	0	2	6
dziurawiec zwyczajny	<i>Hypericum perforatum</i> L.	10	7	0	1	2
aster chiński	<i>Callistephus chinensis</i> (L.) Nees	9	5	0	1	4
marchew f. dzika - kwiaty	<i>Daucus carota</i> L. – kwiaty formy dzikiej	9	3	0	6	0
wierzbownica - drobne gatunki	<i>Epilobium</i> sp. pl.	9	3	0	3	3
rudbekia błyskotliwa i r. owłosiona	<i>Rudbeckia fulgida</i> Aiton i <i>R. hirta</i> L.	9	2	0	2	5
krwawnik kichawiec f. pełna	<i>Achillea ptarmica</i> L. 'Plena'	8	4	2	1	1

szkarłat zwisty	<i>Amaranthus caudatus</i> L.	8	3	0	3	2
nagietek lekarski	<i>Calendula officinalis</i> L.	7	4	0	2	1
krokosmia	<i>Crocoshia</i> sp.	7	4	2	0	1
lebiodka pospolita	<i>Origanum vulgare</i> L.	7	7	0	0	0
rudbekia naga f. pełnokwiatowa	<i>Rudbeckia laciniata</i> 'Plena'	7	2	0	5	0
chaber łąkowy	<i>Centaurea jacea</i> L.	6	2	1	0	3
narecznica zwyczajna	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott	6	1	0	0	5
róża – formy uprawne	<i>Rosa</i> sp. pl.	6	3	0	1	2
kosmos pierzasty	<i>Cosmos bipinnatus</i> Cav.	5	2	0	2	1
jastrun właściwy	<i>Leucanthemum</i> <i>vulgare</i> Lam. s.l.	5	3	0	1	1
mozga trzciniowata, odmiana biało obrzeżona	<i>Phalaris arundinacea</i> L. 'Zebrina'	5	1	0	2	2
nawłóć pospolita	<i>Solidago virgaurea</i> L.	5	0	0	2	3
dziewanna pospolita	<i>Verbascum nigrum</i> L.	5	3	0	1	1
rzepik pospolity	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	4	3	0	0	1
anafalis perłowy	<i>Anaphalis</i> <i>margaritacea</i>	4	0	0	2	2
jarzębina	<i>Sorbus aucuparia</i> L. emend. Hedl.	3	3	0	0	0
ślazówka ogrodowa	<i>Lavatera trimestris</i> L.	3	2	0	0	1
hortensja	<i>Hydrangea</i> sp.	3	3	0	0	0

pietruszką – korzeń	<i>Petroselinum crispum</i> (Miller)A.W.Hill	3	0	2	1	0
fasola	<i>Phaseolus</i> sp.	3	0	0	2	1
starzec gajowy	<i>Senecio nemorensis</i> L. s.l.	3	2	0	1	0
jarzębina	<i>Sorbus aucuparia</i> L. emend. Hedl.	3	2	0	1	0
koniczyna łąkowa	<i>Trifolium pratense</i> L.	3	2	0	0	1
winorośl uprawna	<i>Vitis vinifera</i> L.	3	2	0	0	1
kukurydza	<i>Zea mays</i> L.	3	0	1	1	1
bylica boże drzewko	<i>Artemisia abrotanum</i> L.	2	1	0	1	0
wierzbówka kiprzyca	<i>Chamaenerion</i> <i>angustifolium</i> (L.) Scop.	2	1	0	0	1
klinopodium pospolite	<i>Clinopodium vulgare</i> L.	2	2	0	0	0
jawor	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	2	2	0	0	0
cebula	<i>Allium cepa</i> L.	2	1	1	0	0
lwia paszcza	<i>Antirrhinum majus</i> L.	2	2	0	0	0
rajgras wyniosły	<i>Arrhenatherum</i> <i>elatius</i> (L.) P. B. ex J. et C.Presl	2	0	0	0	2
aster	<i>Aster</i> sp.	2	2	0	0	0
chaber frygijski	<i>Centaurea phrygia</i> L.	2	2	0	0	0
poziewnik pstry	<i>Galeopsis speciosa</i> Miller	2	1	0	1	0
szarota leśna	<i>Gnaphalium</i> <i>sylvaticum</i> L.	2	0	0	0	2
ketmia syryjska	<i>Hibiscus syriacus</i> L.	2	1	0	1	0
liatris kłosowata	<i>Liatris spicata</i> (L.)Willd.	2	0	0	0	2
mięta pieprzowa	<i>Mentha</i> cfr <i>xpiperita</i>	2	2	0	0	0

	L.					
pysznogłówka dwoista	<i>Monarda didyma</i> L.	2	2	0	0	0
czarnuszka	<i>Nigella</i> sp.	2	1	0	1	0
szałwia błyszcząca	<i>Salvia splendens</i> Sellow	2	0	0	2	0
bez czarny	<i>Sambucus nigra</i> L.	2	1	0	1	0
rozchodnik okazały	<i>Sedum spectabile</i> Boreau	2	2	0	0	0
malwa ogrodowa	<i>Alcea rosea</i> L.	1	1	0	0	0
chrzan	<i>Armoracia rusticana</i> G. M. et Sch.	1	0	0	1	0
jarzmianka większa	<i>Astrantia major</i> L.	1	0	0	1	0
bukszpan zwyczajny	<i>Buxus sempervirens</i> L.	1	0	0	0	1
złocień – formy i gatunki ogrodowe	<i>Chrysanthemum</i> sp. s.l.	1	0	0	1	0
ostrożeń warzywny	<i>Cirsium oleraceum</i> (L.)Scop.	1	0	0	1	0
kleome ciernista	<i>Cleome spinosa</i> Jacq.	1	1	0	0	0
dereń świdwa	<i>Cornus sanguinea</i> L.	1	0	0	0	1
leszczyna południowa	<i>Corylus maxima</i> Miller - <i>f. purpurowa</i>	1	0	0	0	1
kupkówka pospolita	<i>Dactylis glomerata</i> L.	1	0	0	0	1
jeżówka	<i>Echinacea</i> sp.	1	0	0	1	0
echinocystis klapowany	<i>Echinocystis lobata</i> (Michx)Torr. et A.Gray	1	1	0	0	0
przegorzan węgierski	<i>Echinops exaltatus</i> Schradler	1	0	0	1	0

wierzbownica kosmata	<i>Epilobium hirsutum</i> L.	1	0	0	1	0
świetlik łąkowy	<i>Euphrasia rostkoviana</i> Hayne	1	0	0	1	0
poziomka zwyczajna	<i>Fragaria vesca</i> L.	1	1	0	0	0
jesion wyniosły	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	1	1	0	0	0
gaillarda	<i>Gaillarda</i> sp.	1	0	0	1	0
poziwnik miękkowłosy	<i>Galeopsis pubescens</i> Besser	1	0	0	0	1
przytulia właściwa	<i>Galium verum</i> L.	1	0	0	0	1
dzielżan jesienny	<i>Helenium autumnale</i> L.	1	0	1	0	0
słoneczniczek	<i>Heliopsis helianthoides</i> (L.) Sweet	1	0	0	0	1
świerzbica polna	<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coulter	1	1	0	0	0
lilia	<i>Lilium</i> sp.	1	0	1	0	0
łubin trwały	<i>Lupinus polyphyllus</i> Lindley	1	0	0	0	1
pszeniec gajowy	<i>Melampyrum nemorosum</i> L.	1	0	0	1	0
melisa lekarska	<i>Melissa officinalis</i> L.	1	0	0	1	0
mak lekarski	<i>Papaver somniferum</i> L.	1	0	0	0	1
winobluszcz amerykański	<i>Parthenocissus inserta</i> (A.Kerner) Fritsch1	1	1	0	0	0
tymotka łąkowa	<i>Phleum pratense</i> L.	1	1	0	0	0
groch siewny	<i>Pisum sativum</i> L.	1	0	1	0	0
trawa - nieoznaczona	<i>Poaceae</i> (sp. pl.)	1	0	0	0	1
rdest -	<i>Polygonum</i> sp. pl.	1	0	0	0	1

nieoznaczony, dziki						
rdest wschodni	<i>Polygonum orientale</i> L.	1	1	0	0	0
porzeczka	<i>Ribes</i> sp.	1	1	0	0	0
szczaw	<i>Rumex</i> sp.	1	1	0	0	0
krwiściąg lekarski	<i>Sanguisorba</i> <i>officinalis</i> L.	1	0	0	1	0
driakiew?	<i>Scabiosa</i> sp. ?	1	0	0	1	0
starzec jakubek	<i>Senecio jacobaea</i> L.	1	1	0	0	0
czarcikęs łąkowy	<i>Succisa pratensis</i> Moench	1	0	0	1	0
śnieguliczka biała	<i>Symphoricarpus albus</i> (L.)Blake	1	1	0	0	0
lipa	<i>Tilia</i> sp.	1	1	0	0	0
maruna bezwonna	<i>Matricaria perforata</i> Mérat	1	0	0	0	1
przetacznik ożankowy	<i>Veronica longifolia</i> L.	1	0	0	1	0
wyka ptasia	<i>Vicia cracca</i> L.	1	1	0	0	0

